

ข้อคิดคติธรรมเรื่องแพะในปีมะแม

นายสุชนา ศิริธัญกร
รองผู้อำนวยการกองวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. ความน่า

เรื่องแพะ หรือคติธรรมเรื่องแพะในปีมะแม เป็นเรื่องที่ไม่มีการเขียนมาก่อน เพราะเรื่องแพะมีข้อมูลในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาค่อนข้างน้อย และการที่จะนำเอาคติธรรมจากเรื่องแพะก็มีน้อยตามไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม แม้เรื่องแพะจะมีข้อมูลจำกัด แต่คุณธรรมที่แพะฝากไว้ให้คิดมีอยู่อย่างไม่จำกัด เพราะเรื่องราวของแพะ ก่อนพูดไว้ก่อนตายว่า “ดีใจที่จะพ้นจากทุกข์ในวันนี้ที่ต้องถูกฆ่ามา ๕๐๐ ชาติเพราะการฆ่าสัตว์ทำบุญนั่นเอง แต่ที่ร้องให้เพาะสงสารอาจารย์ที่สั่งให้ฆ่าสัตว์ทำบุญ ต่อไปอาจารย์ก็จะได้รับผลกรรมเหมือนอย่างที่ท่านได้รับมา” เพราะได้ฟังอย่างนี้ หลายคนก็ได้สติงดการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตลง แพะเป็นสัตว์ที่ผสมพันธุ์ปะปนกัน ซึ่งต่างจากมนุษย์ที่มีจริยธรรมที่ทำให้มนุษย์เป็นผู้ประเสริฐกว่าสัตว์ แพะถูกฆ่าเป็นสัตว์บูชายัญของพราหมณ์มาเป็นเวลานานแสนนาน แพะทำหน้าที่แบกภาระไปทิ้งบาปให้มนุษย์เพื่อลบบาปของมนุษย์ แพะมีประโยชน์หลายอย่างจนแพะ เป็นชนที่อ่อนนุ่มใช้ทำที่นั่งก็ได้ นมแพะก็เป็นโภชนาการประณีต สิ่งที่มีประโยชน์ เหยยใสบางชนิดก็นำมาจากนมแพะ นอกจากนี้ แม้แต่ชื่อแพะใช้ปราบคนที่พูดมากให้เงียบเสียงหยุดพูดได้ เรื่องราวของแพะในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและหนังสืออื่นที่เกี่ยวข้องจะเป็นอย่างไร จะนำเสนอให้ทราบดังนี้

๒. ความหมายของแพะ

คำว่า แพะ เป็นสัตว์เคี้ยวเอื้อง เป็นสัตว์กึ่งคู่ขนานกลาง มีความอดทน แข็ง และทนทานต่อโรคได้ดีกว่าสัตว์กึ่งคู่อื่นๆ สามารถปีนป่ายที่สูงโดยเฉพาะโขดหินหรือภูเขาได้ดี ขนหยาบสีดำ ขาว หรือน้ำตาล มีเขา ๑ คู่ ตัวผู้มีเครา หางสั้น และมีคำที่เกี่ยวกับ แพะ เช่น ป่าแพะ เป็นป่าแดง พบในที่แห้งแล้ง ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ มีกรวดปน เป็นที่โล่งซึ่งประกอบด้วยไม้พุ่มเล็กๆ *เคราแพะ* เป็นเคราใต้คางที่ไว้วาวเรียวยาวแหลมคล้ายขนใต้คางของแพะ แพะ ในตำนานบอกว่า มีความสามารถทำเสียงเลียนแบบส่งเสียงต่างๆ ได้รวมถึงเสียงคน ปกติเป็นสัตว์ที่ขี้อาย แต่ถ้าไปยุ่งกับมัน ก็อาจจะอันตรายได้ และในชาดกอธิบายลักษณะของแพะไว้ว่า แพะมีเขาโค้งและมีหญ้าเป็นรักษา แพะกินหญ้ากินใบไม้ มี ๔ เท้า ๘ กีบ ๘ เล็บ^๑

๓. แพะในคัมภีร์วินัยปิฎก

เรื่องแพะเป็นบทความทางพระพุทธศาสนา และข้อมูลก็หาได้ยากนัก แต่ก็มีการจดจำเพื่อที่จะเผยแพร่เรื่องราวของแพะ แพะสามารถเลี้ยงเป็นอาชีพได้ ดังเช่นวัว หรือคนเลี้ยงวัว ดังคำในมหาวิภังค์กล่าวไว้ว่า ในป่าอันธวัน เขตกรุงสรวัดลี หลึงเลี้ยงแพะคนหนึ่ง^๒ และแพะบาง

^๑ ชุ.ชา.ทวาทสก.(ไทย) ๒๗/๙๙/๓๘๘

^๒ วิ.มหา.(ไทย) ๑/๗๔/๖๔.

ตัวมีดีที่ชน ทำให้รอดชีวิตได้ ในมหาวิงค์ กล่าวเปรียบเทียบไฉนว่า คำว่า “ชน” ในที่นี้ หมายถึงเพศบรรพชิต คือผ้ากาสาวพัสตร์ที่ท่านพระธนิยะห่มอยู่ ท่านธนิยะทำความผิดลักไม้ของหลวง ควรถูกจับฆ่าหรือจองจำ แต่ท่านนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์อันเป็นธงชัยของพระอรหันต์ จึงรอดตัวจากการถูกฆ่าถูกจองจำ ท่านอุปมา เหมือนแพะมีขนยาวที่จะถูกฆ่ากินเนื้อ พอดีมีบุรุษคนหนึ่งเห็นว่า แพะนี้ขนมีราคา จึงเอาแพะที่ขนสั้น ๒ ตัว มาแลกไป แพะขนยาวจึงรอดตัวเพราะชน^๓ ในอาบัติสังฆาทิเสส มหาวิงค์ ใช้เรื่องแพะกล่าวหากันเสพเมถุน ดังคำว่า พระเมตติยะและพระภุมมชกะ กำลังลงจากภูเขาศิขณภูฏ มองเห็นแพะตัวผู้กับตัวเมียกำลังสืบพันธุ์กัน จึงกล่าวว่า “เอาเถิดพวกเราจะสมมติแพะตัวผู้เป็นพระทัฬหฬลบุตร สมมติแพะตัวเมียเป็นภิกษุณีเมตติยาจักกล่าวว่า “ครั้งก่อนพวกเรากล่าวหาพระทัฬหฬลบุตร ด้วยได้ยินมา แต่บัดนี้พวกเราได้เห็นพระทัฬหฬลบุตรเสพเมถุนกับภิกษุณีเมตติยา ด้วยตนเอง” ท่านทั้งสองได้สมมติพระทัฬหฬลบุตรเป็นแพะตัวผู้ สมมติภิกษุณีเมตติยาเป็นแพะตัวเมีย แล้วแจ้งให้ภิกษุทั้งหลายทราบ^๔ หรือใช้อวัยวะส่วนต่างๆ ของแพะ เป็นเครื่องใช้สอย เช่น สวมรองเท้าหูงอนมีรูปทรงคล้ายเขาแพะ^๕

แพะ เป็นสาเหตุของที่มาของชื่อ คำว่า ต้นนิโครธ หรือคำว่า ต้นไทร ก็เรียกกันโดยทั่วไป แต่เพราะคนเลี้ยงแพะชอบไปอาศัยร่วมเงา จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าชบาลนิโครธ ดังคำว่า ไม้จำพวกไทรหรือร่างของอินเดีย พวกคนเลี้ยงแพะชอบมานั่งที่ร่มเงาของต้นนิโครธนี้ เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าชบาลนิโครธ^๖ ใช้เป็นคำด่า สมัยก่อน คำด่า เป็นคำหยาบ และหากด่าว่า ท่านเป็นแพะ ก็เรียกว่าเป็นผู้ด่าคำหยาบ เช่นกัน ดังคำว่า ท่านเป็นอูฐ ท่านเป็นแพะ ท่านเป็นโคท่านเป็นลา ท่านเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ท่านเป็นสัตว์นรก ท่านไม่มีสุคติ หวังได้แต่ทุกตีเท่านั้น คำด่าที่เกี่ยวกับการร่วมประเวณี หรือคำด่าที่เกี่ยวกับอวัยวะของชายหญิงนี้จัดเป็นคำด่าหยาบ^๗ หรือกล่าวถึงภิกษุบางพวกมีความประพฤติดังอูฐ มีความประพฤติดังแพะ^๘

๔. เรื่องราวของแพะในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

เช่น กีฬากการแข่งแพะ ดังคำว่า การแข่งชนแพะ การแข่งชนแกะ^๙ หรือเป็นอาชีพให้แก่คนได้ เช่นคนที่ทำนายเกี่ยวกับแพะ ดังคำว่า ลักษณะแพะ ลักษณะแกะ,

ในโลสกชาดก กล่าวถึงแพะปลอมไว้ ดังคำว่า มิตตวินทุกะจับขาแพะแล้วเสรำ้าโสกออยู่^{๑๐}

^๓ วิ.อ. (บาลี) ๑/๘๘/๓๑๘

^๔ วิ.มหา.(ไทย) ๒/๓๙๑/๔๓๐.

^๕ วิ.ม.(ไทย) ๕/๒๔๖/๑๕.

^๖ วิ.อ. ๓/๔/๘;

^๗ วิ.มหา.(ไทย) ๒/๑๕/๒๐๔.

^๘ วิ.มหา.(ไทย) ๒/๒๗/๒๑๖.

^๙ ที.สี.(ไทย) ๙/๑๓/๖,๒๒/๙.

^{๑๐} ขุ.ชา.เอกก.(ไทย) ๒๗/๔๑/๑๘.

ในจัมมสาฎกชาดก กล่าวถึง ปริพาชกประคองแขนทั้ง ๒ ข้างคร่ำครวญอยู่ว่า ช่วยด้วย
แพะฆ่าคนประพฤติพรหมจรรย์ ^{๑๑}

ในอุสชาดก กล่าวถึงลักษณะอาการของแพะไว้ว่า พระราชาประทับยืนที่ธรณีประตู ตรัส
อีกว่า การที่เจ้ากระสับกระส่ายอยู่เหมือนแพะตาบอดในไร่ผักกาด และเจ้านอนอยู่ใต้แท่นบรรทม
ทั้งหมดนั้นเรารู้แล้ว ^{๑๒}

ในธุมการีชาดกกล่าวว่า เป็นสัตว์ที่ต้องดูแล ดังคำว่า เขาพอใจพวกละมั่ง เลยไม่เอาใจ
ใส่พวกแพะมันจะมาหรือจะไปก็ไม่รับรู้ แพะเหล่านั้นของเขาจึงพินาศไป ^{๑๓}

ในทีปิชาดก ^{๑๔} กล่าวถึงแพะอ่อนวอนเสื่อเหลือง แต่สุดท้าย ก็ถูกเสื่อเหลืองกัดตาย ใน
ที่สุด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมื่อแม่แพะคร่ำครวญอยู่อย่างนี้ เจ้าเสื่อเหลืองสัตว์กินเนื้อเลือดก็
ปราดเข้าขย้าคอ ถ้อยคำเป็นสุภาชิตย่อมไม่มีในคนโหดร้าย

ในเมณฑกปัญหชาดก กล่าวไว้ว่า คนทั้งหลายถลกหนังแพะทำเป็นเครื่องลาดหลังม้า
เพราะนั่งสบาย,ในตักการียชาดก กล่าวไว้ว่าบางครั้งแพะก็ชนเหมือนกัน ดังคำว่า แม่แพะที่เขา
ผูกมัดไว้ที่พุ่มกอไผ่ คีคคะนอง ดืดเท้าไปกระทบมีดดาบจึงถูกเขาใช้มีดดาบเล่มนั้นเชือดคอของ
มัน ^{๑๕}

ในทสพราหมณชาดก กล่าวไว้ว่าเป็นอาชีพอ่างหนึ่ง ดังคำที่วิธูรบัณฑิตแนะนำว่า
พราหมณ์อีกพวกหนึ่งให้กระทำกรรมและพาดิขกรรมเลี้ยงแพะ เลี้ยงแกะ ^{๑๖}, เป็นสัตว์ที่เขาเลี้ยง
ไว้ฆ่ากินเป็นอาหาร บางครั้งศัตรูก็ใช้รูปแพะนั้นแหละฆ่าทำลายแพะกันเอง ดังเช่นหมาในแปลง
เป็นแพะ กัดกินแพะทั้งฝูง ^{๑๗}

ในมหาชนกชาดกกล่าวไว้ว่า ใช้แพะเทียมรถได้ เช่นยานคือแพะ เดินทางด้วยแพะ ^{๑๘},
เป็นสัญลักษณ์แห่งการเหตุการณ์บ้านเมือง หากมีการลักกัน เช่น ลักแพะ ก็แสดงว่า
บ้านเมืองเศรษฐกิจไม่ดี โจรผู้ร้ายชุก ดังคำในเนมิราชชาดก ^{๑๙}

ในสัตว์ที่จำต้องพรากลูกบางครั้ง ดังคำในมหาเวสสันดรชาดก กล่าวไว้ว่า แม่แพะและแม่
เนื้อละลูกน้อย ไปหากิน และเมื่อแม่ไปข้างนอก ลูกแพะหรือลูกเนื้อคอยชะเง้อหาแม่ ^{๒๐}

^{๑๑} ขุ.ชา.จตุกก.(ไทย) ๒๗/๙๕/๗๖.

^{๑๒} ขุ.ชา.จตุกก.(ไทย) ๒๗/๑๙๒/๑๘๑

^{๑๓} ขุ.ชา.สตตก.(ไทย) ๒๗/๑๓/๒๗๘.

^{๑๔} ขุ.ชา.อภุฏก.(ไทย) ๒๗/๙๔/๓๐๐.

^{๑๕} ขุ.ชา.เตรสก.(ไทย) ๒๗/๑๐๙/๔๑๔

^{๑๖} ขุ.ชา.ปกิณณก.(ไทย) ๒๗/๒๔๗/๔๖๑

^{๑๗} ขุ.ชา.(ไทย) ๒๘/๑๕๙/๓๐

^{๑๘} (ขุ.ชา.ม.(ไทย) ๒๘/๑๘๔/๒๑๒,ขุ.ม.(ไทย) ๒๙/๒/๔)

^{๑๙} ขุ.ชา.ม.(ไทย) ๒๘/๒๗๗/๒๐๕

^{๒๐} ขุ.ชา.ม.(ไทย) ๒๘/๒๒๐๕/๕๐๕

ในมหานิทเทศ กล่าวไว้ว่า จัดเป็นวัตถุกาม จัดเป็นสัตว์เลี้ยง ดังคำว่า สัตว์เลี้ยง ได้แก่ แพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า และลา หรือตั้งคำว่า การแข่งขันแพะ^{๒๑}

๕. คติธรรมจากแพะ

เรื่องแพะสอนธรรม มีเรื่องเล่าไว้ว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาเห็นเหตุที่ อาจารย์ทศปาโมกข์สั่งให้พวกศิษย์นำแพะตัวหนึ่งไปอาบน้ำให้ประดับเครื่องประดับอย่างสวยงาม ก่อนที่จะนำมาฆ่าเพื่อทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย แต่แพะกลับหัวเราะแล้วร้องให้ สอบถามดูจึงทราบวาทที่ แพะหัวเราะเพราะดีใจที่จะพ้นจากทุกข์ในวันนี้ที่ต้องถูกฆ่ามา ๕๐๐ ชาติเพราะการฆ่าสัตว์ทำบุญ นั้นเอง แต่ที่ร้องให้เพราะสงสารอาจารย์ที่สั่งให้ฆ่าสัตว์ทำบุญ ต่อไปอาจารย์ก็จะได้รับผลกระทบ เหมือนอย่างที่ท่านได้รับมา อาจารย์ทศปาโมกข์ให้ดูแลรักษาแพะอย่างดีไม่ให้ใครทำร้ายแต่พอ แพะไปกินหญ้าที่ลานหินลาด ฟ้าผ่าลงมาถูกแผ่นดินหินลาดหล่นลงมาตัดคอแพะขาด รุกขเทวดาจึง ได้ปรากฏตนแล้วแสดงธรรมแก่มหาชนว่า ถ้าสัตว์รู้ว่าการเวียนว่ายตายเกิดเป็นทุกข์สัตว์ จึงไม่ควร ฆ่าสัตว์ เพราะผู้ฆ่าสัตว์ ย่อมเศร้าโศก หรือตั้งคำเรื่องราวในโลกชาดก เรื่องคนโลเลต้องเศร้าโศก ซึ่งเล่าไว้ว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ทศปาโมกข์ได้สอนศิลปวิทยาแก่ศิษย์จำนวนมาก แต่นายมิตตวินทุกะ ผู้เป็นศิษย์ไม่สนใจศึกษาเล่าเรียนชอบหนีไปเที่ยวจนถูกจับด้วยข้อหาว่า ขโมยแพะท่าน จึงกล่าว ผู้ที่ไม่ทำตามคำสอนของผู้หวังดี มีจิตอนุเคราะห์ด้วยสิ่งที่เป็นประโยชน์ ย่อมไม่ได้รับความเดือดร้อน

ข้อคิดจากแพะ ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีคำสอนที่เกี่ยวกับแพะหลายเรื่อง เช่น ออย่าอยู่กันอย่าแพะ หมายถึงไม่พูดคุยกันเลย ดังคำในมหาวรรค กล่าวไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่ามฆบุรุษพวกนี้เป็นผู้อยู่ไม่ผาสุกเลย ยังยืนยันว่า อยู่เป็นผาสุก ทราบว่าโมฆบุรุษพวกนี้เป็น ผู้อยู่ร่วมกันอย่างปศุสัตว์ ยังยืนยันว่า อยู่เป็นผาสุก ทราบว่า โมฆบุรุษพวกนี้เป็นผู้อยู่ร่วมกัน อย่างแพะ ยังยืนยันว่า อยู่เป็นผาสุก ทราบว่า โมฆบุรุษพวกนี้เป็นผู้อยู่ร่วมกันอย่างศัตรู ยังยืนยันว่า อยู่เป็นผาสุก ซึ่งอรรถกถาอธิบายไว้ว่า คำว่า อยู่ร่วมกันอย่างปศุสัตว์ หมายถึง อยู่ ร่วมกันโดยไม่มีการถามสุขทุกข์ของกันและกัน เพราะปศุสัตว์ทั้งหลาย ย่อมไม่บอกสุขทุกข์ที่ เกิดขึ้นแก่ตนให้ใครทราบ และไม่ทำปฏิสันถารต่อกัน^{๒๒} บางครั้งแพะ ก็ทำลายข้าวของเสียหาย ดังเช่นคำว่า อารามไม่มีรั้วล้อม แพะบ้าง ปศุสัตว์บ้างทำสิ่งที่ปลุกไว้เสียหาย^{๒๓} หรือทะแฝ้าให้ เสียหาย ซึ่งเป็นผ้าบังสกุลที่ภิกษุพิจารณาได้มา เพราะเป็นผ้าที่แพะแตะ^{๒๔} และในทาง พระพุทธศาสนา พระภิกษุไม่รับแพะและแกะมาเลี้ยง ดังคำในอเชพกสูตรว่า พระสมณโคดมทรง เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ^{๒๕} หรือตั้งคำว่า สัตว์ที่เว้นขาดจากการรับแพะและแกะมีจำนวน

^{๒๑} ชุ.ม.(ไทย) ๒๙/๑/๑,๙๓/๒๘๙

^{๒๒} วิ.อ. ๓/๒๐๙/๑๕๔

^{๒๓} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๐๓/๑๐๙.

^{๒๔} วิ.ป.(ไทย) ๘/๓๒๕/๔๖๕.

^{๒๕} ที.สี.(ไทย) ๙/๑๐/๕.

น้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการรับแพะและแกะมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ^{๒๖} แพะเป็นสัตว์สำคัญ ส่วนคำในจริยสูตร^{๒๗} สุกกธัมมสูตร^{๒๘} และอังคตตนิทาย กล่าวไว้ว่า ในเมื่อมนุษย์ทั้งหลายมีอายุขัย ๑๐ ปี พวกเขาจักไม่มีจิตคิดเคารพยำเกรงว่า ‘แม่’ ว่า ‘ป่า น้ำ’ ว่า ‘ป่าสะไภ้ น้ำสะไภ้’ ว่า ‘ภรรยาของอาจารย์’ หรือว่า ‘ภรรยาของครู’ สัตว์โลกจักถึงความสมสู่ปะปนกันหมด เป็นเสมือน แพะ แกะ ไก่สุกร สุนัขบ้าน และสุนัขจิ้งจอก ฉะนั้น^{๒๙} และงามแบบเขาแพะนี้ใช้กดหัวงูได้ ดังคำว่า งูพิษตัวใหญ่ จะพึงไม่มีงามเหมือนเขาแพะกดไว้แน่น^{๓๐} และเป็นสัตว์ที่ตกอยู่ในสภาวะที่ไม่เที่ยง ดังคำว่า บุตร ภรรยา ทาสี ทาส แพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้าลาทอง เงินเรียกว่าสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดา สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา สิ่งที่มีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา สิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา^{๓๑} ในติงสมัตตสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า โลหิตที่หลังไหลของเธอทั้งหลายผู้ถูกตัดศีรษะวนเวียนท่องเที่ยวไปโดยกาลนานนี้ นี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย เมื่อเธอทั้งหลายเกิดเป็นโค ฯลฯ เกิดเป็นแพะ ฯลฯ เกิดเป็นเนื้อ ฯลฯ เกิดเป็นสุกร ฯลฯ เกิดเป็นไก่ ฯลฯ^{๓๒} ในอุชชยสูตร^{๓๓} พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ เราไม่ได้สรรเสริญยัญญูไปเสียทุกอย่าง และเราก็ไม่ได้ติเตียนยัญญูไปเสียทั้งหมด เราไม่สรรเสริญยัญญูที่มีกิริยา ๑ คือ ยัญญูที่มีการฆ่าโค ๑ ยัญญูที่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญญูที่มีการฆ่าไก่ สุกร ๑ ยัญญูที่ทำให้สัตว์ต่างๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือท่านผู้บรรลอรหัตตมรรคยอมไม่เกี่ยวข้องกัбыัญญูที่มีกิริยาอย่างนั้น พราหมณ์ แต่เราสรรเสริญยัญญูที่ไม่มีกิริยา คือ นิจทาน และอนุกุลยัญญู คือ ยัญญูที่ไม่มีการฆ่าโค ๑ ยัญญูที่ไม่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญญูที่ไม่มีการฆ่าไก่ สุกร ๑ ยัญญูที่ไม่ทำให้สัตว์ต่างๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือท่านผู้บรรลอรหัตตมรรค ย่อมเกี่ยวข้องกัбыัญญูที่ไม่มีกิริยาอย่างนี้ , ในลัทธิอื่นก็ไม่สนับสนุนการฆ่าสัตว์ เช่น ปุณณะ กัสสปะ บัณณติคนฆ่าแพะ คนฆ่าสุกร พรานนก พรานเนื้อ ชาวประมงโจร เพชฌฆาตเจ้าหน้าที่เรือนจำ หรือคนทำงานที่โหดร้ายอื่น ๆ ว่าเป็นกัณหาภิชชาติ^{๓๔} , ในพราหมณ์ธัมมิกสูตร กล่าวถึงแพะดีที่อดทนไว้ว่า แม่โคนมทั้งหลายสงบเสงี่ยมเหมือนแม่แพะถึงจะถูกคนเลี้ยงรีดนมใส่หม้อ ก็ไม่ใช้เท้าหรือเขาย่างใดอย่างหนึ่งทำอันตรายเลย^{๓๕} , ในปุสสเถรคาถา พระปุสสเถระ^{๓๖} กล่าวถึงอ่างแพะเป็นเหตุ แต่กล่าวถึงอนาคตภพหน้าไว้ว่า ในกาลภพหน้า ภิกษุทั้งหลายจะมี

^{๒๖} ส.ม.(ไทย) ๑๙๑๑๕๘/๖๔๙.

^{๒๗} อจ.ทุก.(ไทย) ๒๐/๔/๖๓.

^{๒๘} ขุ.อิติ.(ไทย) ๒๕/๔๒/๓๙๐.

^{๒๙} ที.ปา.(ไทย) ๙/๑๐๓/๗๔.

^{๓๐} ม.มู.(ไทย) ๑๐/๒๓๙/๒๕๔.

^{๓๑} ม.มู.(ไทย) ๑๒/๒๗๔/๒๙๗.

^{๓๒} ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๓๖/๒๒๗.

^{๓๓} อจ.จตุกก.(ไทย) ๒๑๓๙/๖๔.

^{๓๔} อจ.ฉกก.(ไทย) ๒๒/๕๗/๕๔๔.

^{๓๕} ขุ.สุ.(ไทย) ๒๕/๓๑๒/๕๗๑.

^{๓๖} ขุ.เถร.(ไทย) ๒๖/๙๕๗/๔๙๗.

ปัญญาทราหมพากันยินดี เงิน ทอง ไร่นา สวน แพะ แกะ และคนใช้ชายหญิง จะเป็นคน
อันธพาล ชอบมุงแต่จะตำหนิติเตียน ไม่ตั้งมั่นในศีล ถือตัวจัด โหดร้ายเที่ยวไปชอบก่อการ
ทะเลาะวิวาท ทั้งจะมีใจฟุ้งซ่าน นุ่งห่มแต่จีวรสีเขียวเที่ยวทำตัวดังพระอริยะ จะใช้น้ำมันแต่งผม
ให้งดงามเป็นคนเหลาะแหละเหลวไหล ใช้ยาหยอดแต่งตา นุ่งห่มจีวรสีงาช้าง เที่ยวไปตามถนน
หนทาง จะรังเกียจผ้ากาสาอะซึ่งย้อมดีแล้ว ที่พระอริยะทั้งหลายไม่รังเกียจ เป็นธงชัยของพระ
อรหันต์ ชอบใช้แต่ผ้าขาว จะมุงแต่ลาภ เกียรติยศ มีความเพียรย่อหย่อน รังเกียจ
เสนาสนะป่า ชอบอยู่แต่เสนาสนะใกล้บ้าน จะไม่สำรวม เที่ยวประพฤติดตามพวกภิกษุ ที่ยินดีใน
มิถิลยาชีพ ได้ลาภอยู่เสมอ ๆ ในอิสสิทาสีเถรีคาถา กล่าวไว้ว่า พระอัมพบาลีเคยเกิดเป็นลูกแพะ
ตาบอด ^{๓๗}, ในมหาสุปินชาดก ^{๓๘} ก็มีข้อความแปลก เป็นการท่านายอนาคตภายหลังว่า หงส์ทอง
ทั้งหลายแวดล้อมกา เสือเหลืองกล้วแพะ ความฝันเป็นไปโดยวิปริต

๖. ประโยชน์ที่ได้รับจากแพะ

เป็นเครื่องใช้สอย ในทางพระพุทธศาสนา ใครคงได้ยินคำว่า ขนเจียม คำว่าขนเจียน
หมายถึงขนแพะ อรรถกถาอธิบายว่า คำว่า “ขนเจียม” ในที่นี้คือขนแพะหรือขนแกะ (เอฟก
โลม) และผ้าบางชนิด เช่น ผ้าโกเชาว์ ก็ทำมาจากขนแพะ ดังคำในอรรถกถาอธิบายว่า ผ้าโกเชาว์
คือ ผ้าทำด้วยขนแพะ ผ้าโกเชาว์ผืนใหญ่ไม่ควร ส่วนผ้าโกเชาว์ปกติทั่วไป ควรอยู่ ^{๓๙} อรรถกถา
อธิบายว่า ผ้าโกเชาว์ หมายถึงผ้าที่ทำด้วยขนแพะหรือขนแกะผืนใหญ่ มีขนยาวเกิน ๔ นิ้ว ^{๔๐}

ของที่ได้มาแพะ เช่น นมแพะ ดังคำว่า ที่ชื่อว่า เนยใส ได้แก่ เนยใสทำจาก
น้ำนมโคบ้าง เนยใสทำจากน้ำนมแพะบ้างเนยใสทำจากน้ำนมกระป๋องบ้าง ^{๔๑} และนมแพะนี้
จัดเป็นโภชนะอันประณีต ดังคำว่า คำว่า โภชนะอันประณีต ความว่า ที่ชื่อว่าเนยใส
ได้แก่ เนยใสที่ทำจากน้ำนมโค เนยใสที่ทำจากน้ำนมแพะ ^{๔๒} และเนยใส บางชนิดก็ทำมาจาก
นมแพะ ^{๔๓} หรือนมสด บางชนิด ก็นำมาจากนมแพะ ดังคำว่า ที่ชื่อว่า นมสด ได้แก่ น้ำนมโค
น้ำนมแพะ น้ำนมกระป๋อง หรือน้ำนมสัตว์ที่มีมังสะเป็นกัปปิยะ ^{๔๔} ในบางแห่งใช้หนังแพะมาทำ
เครื่องปูลาด ดังคำว่า ในอวันตีทักขิณาบถ มีหนังที่เป็นเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนัง
มฤค ^{๔๕} และพระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาตหนังที่เป็นเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ และ
หนังมฤค เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ และหมวดแพะ บางครั้งก็ทำให้เป็นที่นิยม เช่น นักร้อง

^{๓๗} ชุ.เถรี.(ไทย) ๒๖/๔๔๒/๖๒๗.

^{๓๘} ชุ.ชา.เอกก.(ไทย) ๒๗/๗๗/๓๒.

^{๓๙} วิ.อ. ๓/๓๓๗/๒๐๘.

^{๔๐} วิ.อ. ๓/๒๕๔/๑๖๙.

^{๔๑} วิ.มหา.(ไทย) ๒/๖๒๓/๑๔๓.

^{๔๒} วิ.มหา.(ไทย) ๒/๒๖๐/๔๑๒.

^{๔๓} วิ.ภิกขุณี.(ไทย) ๓/๑๒๓๑/๓๘๗.

^{๔๔} วิ.ภิกขุณี.(ไทย) ๓/๑๒๓๗/๔๙๑.

^{๔๕} วิ.ม.(ไทย) ๕/๒๕๗-๒๕๘/๓๕-๓๘.

สายันท์ สัญญา ก็มีหมวดแพะ แม้ในพระไตรปิฎก ก็นิยมไว้หมวดแพะเช่นกัน ดังคำว่า พวกภิกษุ
ฉัพพัคคีย์ช่วยกันแต่งหมวด ... ปล่อยหมวดไวยาว ... ไว้ไครยาว(เหมือนหมวดแพะ)^{๔๖}

ใช้เป็นอุปกรณ์แก้ไข ในสาहितตกชาดก ศิลปะในการติดก้อนกรวด อำนวยพิธีสัตว์เข้าไป
ไปเฝ้าพระราชกราบทูลลาไปเรียนศิลปะว่า ขึ้นชื่อว่าศิลปะแม้ชนิดใดชนิดหนึ่ง ก็สามารถให้
สำเร็จประโยชน์ได้โดยแท้ ขอพระองค์ทรงทอดพระเนตรหมู่บ้านในทิศทั้ง ๔ ที่คองง่อยได้แล้ว
เพราะการตีตมุลแพะ^{๔๗} ในวกชาดก กล่าวถึงท้าวสักกะแปลงกายเป็นแพะหลอกหมาใน ดังคำว่า
ท้าวสักกะทรงทราบถึงข้อปฏิบัติของหมาในนั้นแล้วทรงจำแลงเพศเป็นแพะเข้าไปหาหมาในนั้น
ต้องการจะตีมเลือดจึงตบะแตก โผเข้าไปหาแพะนั้นทำลายตบะที่ตนได้สมทานแล้ว^{๔๘}

เป็นสัตว์ที่ใช้บูชา การบูชาสัตว์ สิ่งที่เขาไม่ได้ ก็คือการฆ่าสัตว์ และหนึ่งในสัตว์
เหล่านั้น ก็มีแพะรวมอยู่ด้วยเสมอ ดังคำว่า พราหมณ์กฤษณะกำลังเตรียมพิธีบูชามหาชัย โค
เพศผู้ ลูกโคเพศผู้ ลูกโคเพศเมีย แพะ และแกะอย่างละ ๗๐๐ ตัว ถูกนำไปผูกที่หลักเพื่อ
ฆ่าบูชา^{๔๙} และในทางพระพุทธศาสนา ได้มีคำสอนที่ไม่ต้องฆ่าสัตว์บูชา ดังคำว่า แม่นิย
ของเจ้าผู้ครองเมืองเป็นต้นเหล่านั้นก็ไม่ต้องฆ่าโค แพะ แกะ ไก่ สุกรและสัตว์นานาชนิด ไม่ต้อง
ตัดต้นไม้มาทำหลักบูชา ไม่ต้องเกี่ยวหญ้าคาเพื่อเบียดเบียนสัตว์อื่น^{๕๐} และกฤษณะ
พราหมณ์ ก็เป็นคนหนึ่งที่ยกเลิกการบูชาด้วยการฆ่าสัตว์ ดังคำว่า ขอท่านพระโคตมจงทรงจำ
ข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต ข้าพระองค์ได้ปล่อยโคเพศ
ผู้ ลูกโคเพศผู้ ลูกโคเพศเมีย แพะ แกะ อย่างละ ๗๐๐ ตัว ได้ให้ชีวิตแก่สัตว์เหล่านั้น ขอสัตว์
เหล่านั้นจงได้กินหญ้าเขียวสด ได้ดื่มน้ำเย็นกระแสม่อ่อน ๆ จงพัดถูกตัวสัตว์เหล่านั้นเกิด^{๕๑} ,
เป็นสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับบุญพิธี และในยัญญสูตร กล่าวไว้ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ตระเตรียมการ
บูชามหาชัย คือโคตัวผู้ ๕๐๐ ตัว ลูกโคตัวผู้ ๕๐๐ ตัว ลูกโคตัวเมีย ๕๐๐ ตัว แพะ ๕๐๐ ตัว
และแกะ ๕๐๐ ตัวถูกนำไปผูกไว้ที่หลักเพื่อบูชา^{๕๒}

โปรดสงสารแพะเกิด เพราะคนที่ฆ่าแพะเป็นคนโหดร้าย บุคคลเป็นผู้ทำผู้อื่นให้
เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ดังคำว่า บุคคลบางคนในโลกนี้ฆ่าแพะ ฆ่า
สุกร ฆ่านก ฆ่าเนื้อ(เลี้ยงชีพ) เป็นคนโหดเหี้ยมเป็นคนฆ่าปลา เป็นโจร เป็นคนฆ่าโจร เป็นคนฆ่าโค
เป็นคนคุมเรือนจำหรือบางพวกเป็นผู้ทำการทารุณ^{๕๓} คนฆ่าแพะ อยู่ในผู้ที่มีชาติดำ ได้แก่ คนฆ่า
แพะ คนฆ่าสุกร คนฆ่าเนื้อ พรานเนื้อ ชาวประมง โจร เพชฌฆาต เจ้าหน้าที่เรือนจำหรือ
คนงานชั้นต่ำและหยาบช้า

^{๔๖} วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๗๕/๖๒.

^{๔๗} ขุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๑๐๗/๔๔.

^{๔๘} ขุ.ชา.ติก. (ไทย) ๒๗/๑๕๙/๑๕๔.

^{๔๙} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๒๓/๑๒๕.

^{๕๐} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๔๗/๑๔๕.

^{๕๑} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๕๔/๑๔๙.

^{๕๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๐/๑๓๘.

^{๕๓} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๘/๘.

๗. ความรู้เกี่ยวกับแพะเกี่ยวกับตำนาน

แพะเป็นสัตว์ที่กินหญ้าเป็นอาหาร ดังคำว่า คือ ช้าง ม้า โค ลา แพะ มฤค หรือสัตว์ดิรัจฉานจำพวกอื่นบางพวกที่มีหญ้าเป็นอาหาร ในเบื้องต้น คนพาลในโลกนี้นั้น ตัดใจในรสทำบาปกรรมไว้ในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับสัตว์จำพวกที่มีหญ้าเป็นอาหารเหล่านั้น^{๕๔} มีคำสอนที่เกี่ยวกับแพะ ไว้หลายครั้ง เช่น แพะรับบาป ซึ่งในภาษาไทย สื่อความหมายถึงคนที่รับเคราะห์กรรมแทนผู้อื่นที่ทำความผิดนั้น เช่น คำว่าเขาต้องกลายเป็นแพะรับบาปไปโดยที่เขาไม่ได้ทำผิดอะไรเลย

๘. สำนวนภาษิต

“แพะรับบาป” หมายถึงคนที่รับเคราะห์กรรมแทนผู้อื่นที่ทำความผิดนั้น หมายถึงสำนวนไทยที่ว่าผู้ที่ไม่รู้อิโหน่อิเหน่อะไร แต่ต้องมารับกรรมหรือรับผิดชอบแทนผู้อื่น เป็นคำที่เคยได้ยินมานานแล้ว คงได้ยินคำว่า แพะรับบาป เพื่อใช้เปรียบผู้ที่ต้องรับผลจากความผิดที่ตนเองไม่ได้ก่อ ความนิยมในการใช้สำนวนดังกล่าวมีมาก เสียจนทำให้เกิดคำและวลีที่เกี่ยวข้อง เช่น จับแพะ คนที่ไม่ได้ทำผิดจริง เป็นคนบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นความเจาะใจมั่วของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาจจะได้ด้วยจงใจหรือไม่สามารถจับผู้ร้ายได้ จึงต้องชายผ้าเอาหน้ารอดไปด้วย เพื่อการจับตัวผู้บริสุทธิ์มาแกลงข่าวให้แก่สังคมทราบและปิดคดีได้ คนไม่น้อยเลย มักจะนึกไปถึง “แพะรับบาป” ที่เป็นคน มากกว่า “แพะ” ที่เป็นสัตว์เสียอีก แต่สงสัยกันไหมว่า สัตว์ที่จำต้องรับบาป ต้องเป็นแพะ อย่างเดียว เป็นตัวอื่นไม่ได้ เมื่อไปค้นคว้า คำว่า แพะรับบาป เป็นสำนวนที่พจนานุกรม ให้ความหมายว่า “คนที่รับเคราะห์กรรมแทนผู้อื่นที่ทำความผิดนั้น” ปัจจุบันคนที่ เป็น “แพะรับบาป” บางทีก็เรียกกันสั้นๆ ว่า “แพะ” สำนวน “แพะรับบาป”

เคยสงสัยไหมว่า เหตุใดจึงต้องเป็น “แพะ ที่รับบาป และพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาภล ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า แพะรับบาป มาจากภาษาอังกฤษว่า scapegoat ในศาสนาฮิว ที่มาของคำนี้ ปรากฏในคัมภีร์ภาคพันธสัญญาเดิม ซึ่งเป็นคัมภีร์ชาวอิสราเอล ผู้อยู่ในทะเลทราย มีภูมิลำเนาเป็นผู้เลี้ยงแพะ หรือแกะ เป็นอาชีพ แพะรับบาปที่เป็นพิธีปฏิบัติในวันลบบาปประจำปี ของชาวอิสราเอล ซึ่งเริ่มด้วยการที่ปุโรหิตถวายเป็นเครื่องบูชาไถ่บาปของตนเอง และครอบครัว เมื่อเสร็จพิธีแล้ว ปุโรหิตจะนำแพะ ๒ ตัวไปถวายพระเป็นเจ้าที่ประตูเตนท์นัดพบ และจะเป็นผู้จับสลากแพะ ๒ ตัวนั้น สลากใบที่ ๑ หากตกแก่แพะตัวใด แพะตัวนั้น จะถูกฆ่าและถวายพระเป็นเจ้า เป็นเครื่องบูชาเพื่อไถ่บาปของประชาชน เรียกว่า “แพะไถ่บาป” ส่วนสลากใบที่ ๒ หากตกแก่แพะตัวใด แพะตัวนั้น จะถูกนำไปถวายพระเป็นเจ้า ทั้งยังมีชีวิตอยู่แล้ว ใช้ทำพิธีลบบาปของประชาชน โดยยกบาปให้ตกที่แพะตัวนั้น เสร็จแล้ว ก็จะปล่อยแพะตัวนั้นไปนำบาปเข้าไป

^{๕๔} ,ม.อ.(ไทย) ๑๔/๒๕๑/๒๙๖.

ในป่าลึก จนทั้งแพะและบาปไม่สามารถกลับมาอีก แพะที่ถูกจับโดยสลาไกไบที่ ๒ นี้เรียกว่า “แพะรับบาป”

ส่วน “แพะรับบาป” ในศาสนาฮินดู มีผู้สันนิษฐานว่า ส่วนที่เหมาะสมจะใช้บูชาัยญ์ ได้ออกจากร่างมนุษย์ไปสู่ร่างม้า เมื่อฆ่าม้า ส่วนที่เหมาะสมจะใช้บูชาัยญ์ที่ออกจากตัวม้าไปสู่ร่างโค เมื่อฆ่าโคก็ไปสู่ร่างแกะ และจากแกะไปสู่แพะ ส่วนที่เหมาะสมจะใช้บูชาัยญ์ คงจะอยู่ในตัวแพะ นานที่สุด ดังนั้น แพะจึงกลายเป็นตัวที่เหมาะสมที่สุด สำหรับใช้ฆ่าบูชาัยญ์ ซึ่งเป็นที่มาอีกอย่างหนึ่งของคำว่า “แพะรับบาป” คำว่า scapegoat บางตำรา ใช้ข้อมูลว่ามาจาก escape + goat แพะที่หนีไป คำว่า “แพะรับบาป” มีมานานแล้ว ก็ไม่เข้าใจเหมือนกันว่า ต้องใช้แพะ ด้วย ใช้ อย่างอื่นได้ไหม เช่น กระจ่ายรับบาป วัวรับบาป ตามแนวความเชื่อของบางศาสนาที่ฆ่าสัตว์บูชา ัยญ์ เพื่อล้างบาปต่อศิวะ ในเมื่อว่า คำนี้ “แพะรับบาป” ก็ใช้กันมามากมายในสังคมทุกระดับ ก็ น่าจะมีวันแพะแห่งชาติ เพื่อว่าจะได้ทำบุญทำทานให้แพะกัน เมื่อวันไม่ได้ ปีนี้เป็นปีแพะ ก็น่าจะ ทำบุญให้แพะ เป็นปีแพะแห่งชาติ

แพะรับบาป ทราบกันมานานแล้ว มีนัยยะของแพะรับบาป ที่เป็นลัทธิความเชื่อและ ลูกกลมเข้ามาในสังคมที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และลูกกลมออกไปตามความคิดจนหลายคนคิด ว่า น่าจะมีวันแพะแห่งชาติ หรือปีแพะแห่งชาติ ในอดีตกาล เพื่อเป็นการไกลโทษต่อเทพเจ้าตาม ความเชื่อซึ่งเราเรียกว่าการบูชาัยญ์ ซึ่งก่อนหน้านั้น เขาใช้เลือดหญิงพรหมจรรย์เท่านั้น และเปลี่ยน มาเป็นแพะแทน เพราะมีกฎหมายห้ามฆ่ามนุษย์ อีกอย่างหนึ่ง มนุษย์มีความเชื่อเรื่องความ บริสุทธิ์ของแพะ ที่ติดตามพระเจ้าไปทุกหนทุกแห่ง จึงมีการขอขมาไกลโทษ เพื่อแสดงความสำนึก ผิด แต่ยุคนี้กลับตรงกันข้าม คือคนชั่วมีการโยนความผิดให้คนดีหรือเอาคนทำผิดเล็กน้อยมา รับผิดชอบใหญ่แทนตัวการ ซึ่งเป็นสำนวนกันว่า แพะรับบาป สรุปลุคก่อนใช้แพะรับบาป บูชา เทพ เพราะกลัวว่าเป็นเจ้าจงลงโทษจะเกิดเหตุการณ์ไม่ดี แต่ยุคนี้ คนชั่วทำร้ายเทพเจ้าโดยการ หาแพะรับบาปทนต์ เพื่อไม่ให้ตัวเองรับผิด

นับตั้งแต่โลกนี้มีแพะ มีคนและมีบาป หากไม่มีบาป ที่คนทำขึ้น แพะก็ไม่ต้องถูกใส่ร้าย และหากไม่มีคนก็ไม่มีคนทำบาป เรื่องของภาษามีไว้สื่อสารมีทั้งภาษาตามอรรถและภาษาตามนัย เรื่องของภาษามีไว้สื่อสาร มีทั้งภาษาตามอรรถและภาษาตามนัย คำพังเพย จึงเป็นไปตามนัย ห้ามนำมาตีความในเชิงอรรถโดยเด็ดขาด ดังเช่น ถูกเลี้ยงเก้าอี้ ทำไม จึงไม่พูดว่า เขาถูกเลี้ยงโต๊ะ เตี้ย ม้านั่ง เป็นต้น คำว่า แพะรับบาป น่าจะมาจากคำพูดว่า Sacrificial lamb มาจากคำบอก เล่าในคัมภีร์ฉบับเก่า เรื่องเจนิสซิส ตอนเอบราฮัมถูกทดลอง ความรักและนับถือพระยะโฮวา ท่านสั่งให้เอบราฮัม นำลูกชายเพื่อไอสกไปบูชา (เผา) เอบราฮัม ก็พาลูกชายแสนรักขึ้นเขาไป ทำพิธีบูชาพระเจ้าตามที่ท่านสั่ง พอเอบราฮัมผูกลูกชายกับกองฟืนและตั้งมีดจะเชือดคอลูกชาย ก็ มีเทพมาห้ามไว้แล้วก็มีเขาติดอยู่กับพุ่มไม้ ที่นำมาเผาบูชาพระเจ้าแทนลูกชายของเรา เรียกว่าแพะ มารับเป็นสิ่งบูชาล้างบาปแทนไอสก กระนั้น อะไรที่ต้องมารับเคราะห์แทนผู้อื่น ก็เรียกว่า แพะ รับบาปได้ แต่ความหมายมีความกว้าง และลึกกว่านี้มาก วิचारณ์กันชั่วชีวิตก็ไม่จบ

ธรรมชาติของแพะนั้น เวลาที่มันตกใจ ข้อต่อของมันจะล๊อค และสิ่งต่อไปไม่ได้ ดังนั้น ผึ้งที่เลี้ยงผึ้งแกะ จึงนำแพมาปะปนอยู่กับผึ้งแกะ เมื่อหมาป่าจะเข้ามาใกล้แกะ หมาป่าจะได้กินแพแทน เพราะแกะมีราคาสูงกว่า จึงเป็นที่มาของสำนวน “แพะรับบาป” ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ วัดเชตวัน กรุงสาวัตถี ทรงปรารภมตกภัย จึงตรัสอดีตนิทานมาสาธกว่า นานมาแล้ว สมัยพระเจ้าพรหมทัต มีอาจารย์ทศปาโมกข์ผู้หนึ่ง คิดจะทำมตกภัย (อุทิศคนตาย) จึงให้ลูกศิษย์จับแพตัวหนึ่งไปอาบน้ำและประดับดอกไม้ แพะพอถูกลูกศิษย์จับไปที่นั่น ก็ทราบถึงวาระสุดท้ายของชีวิตตนมาถึงแล้ว อันเนื่องจากกรรมเก่า จึงเกิดความโสมนัส ได้หัวเราะออกมาเสียงดัง และคิดเวทนาสงสารพราหมณ์ที่จะได้รับความทุกข์โศก จึงร้องให้ออกมา แพะแสดงอาการบางครั้งหัวเราะบางครั้งร้องให้ออกมา ทำให้พวกลูกศิษย์แปลกใจ เมื่อนำแพกลับมาถึงสำนักแล้ว จึงบอกเรื่องนี้แก่อาจารย์ทราบ อาจารย์จึงถามแพถึงอาการนั้น จึงแพจึงบอกพราหมณ์ว่า “อดีตชาติเคยเหมือนเหมือนกัน เพราะได้ฆ่าแพตัวหนึ่งทำมตกภัย จึงเป็นเหตุให้ถูกฆ่าตัดศีรษะถึง ๔๙๙ ชาติ นี่เป็นชาติที่ ๕๐๐ พอดี จึงหัวเราะดีใจที่จะสิ้นกรรมในวันนี้ และห้องโถ เพราะสงสารท่าน จึงจะเป็นเช่นกับเรา พราหมณ์ได้ฟังแล้วเกิดความสลดใจ จึงยกเลิกไม่ฆ่าแพ เพื่อไม่ให้แพเกิดอันตราย แพะจึงบอกพราหมณ์ว่า “การอารักขาของท่านมีประมาณน้อย ส่วนบาปกรรมของเรามีกำลังมาก อะไรก็ห้ามไม่ได้ แพะพอเขาปล่อย ก็ชะเง้อคอจะกินใบไม้ใกล้แผ่นดินแห่งหนึ่ง ทันใดนั่นเอง สายฟ้าได้ผ่าลงที่แผ่นดิน สะเก็ดหินชิ้นหนึ่งได้ปลิวไปตัดคอแพที่กำลังชะเง้อคออยู่พอดี แพะล้มลงสิ้นใจตายทันที รุกขเทวดาที่อยู่ในที่นั้น ได้กล่าวสอนว่า “มนุษย์ผู้กลัวนกรก ฟังพากันงดปาณาติบาต ตั้งอยู่ในเบญจศีลเถิด แล้วกล่าวอีกว่า ถ้าสัตว์ทั้งหลายพึงรู้อย่างนี้ว่า ชาติภพนี้เป็นทุกข์ สัตว์ไม่ควรฆ่าสัตว์ เพราะฆ่าสัตว์ย่อมเศร้าโศก คติข้อคิดมีอยู่ว่า เกิดเป็นคนไม่พึงทำกรรมชั่วด้วยการฆ่าสัตว์ด้วยกัน มิเช่นนั้น จะได้รับความทุกข์เช่นแพะรับบาปนี้”

๙.สรุปท้ายบท

สรุปความว่าแพะในทางพระพุทธศาสนา ทำให้รู้ได้ว่า แพะ มีคุณธรรมที่ทำให้ได้ข้อคิดหลายอย่าง คือ (๑) แพะ เป็นสัตว์ที่สอนเรื่องกฎแห่งกรรมได้เป็นอย่างดี เพราะเคยพูดไว้ก่อนตายว่า เมื่อฆ่าเขา ก็ถูกฆ่าเพราะกรรมที่แต่ละคนได้กระทำไว้ เนื่องจากตนได้เห็นประจักษ์ได้ด้วยตนเองว่า ฆ่าสัตว์เพียงครั้งเดียวแต่ต้องถูกฆ่าตัดคอถึง ๕๐๐ ชาติ (๒) เป็นสัตว์ที่ใช้ประโยชน์ได้สารพัด เพราะใช้ทำที่ปูนั่ง ก็ได้ ขนเจียมทำประโยชน์ได้หลายชนิด เพราะขนนี้แหละทำให้ชีวิตอยู่รอดได้ (๓) เป็นของบริโภค เพราะน้ำมันแพะ สามารถใช้ให้เด็กทารกดื่มได้ และคนทั่วๆไปก็สามารถดื่มได้เช่นกันเนยใสบางชนิดก็ทำมาจากนมแพะด้วย และนมแพะเป็นของประณีต จัดเป็นโภชนะอันประณีต (๔) เป็นที่มาของชื่อใหม่ต้นไทร ต้นไทร เดิมชื่อนิโครธ แต่เพราะคนเลี้ยงแพะเข้าไปอาศัยร่มเงา ดังนั้น จึงชื่อว่า อชปาลนิโครธ (๕) เป็นสัตว์ที่ถูกฆ่าบูชาบุญ เพราะการบูชาบุญ เป็นความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่มีเจ้าลัทธิบางยุคบางสมัย เกิดความโลภอยากกินอาหารที่เป็นเนื้อสัตว์ จึงคิดหาวิธีและได้แนวทางการได้เนื้อสัตว์โดยอาศัยพิธีกรรม เพราะแต่เดิม การบูชา

ยัญ เป็นการไม่มีเบียดเบียน (๖) คนที่ติดใจในรสอาหาร ประเภทเนื้อ ตายแล้ว ก็มีโอกาไปเกิด เป็นสัตว์ประเภทเนื้อ เช่น แพะ แกะ (๗) เป็นสัตว์ที่มีพลังเหมือนกัน เพาะเคยชีวิตปริพาชกที่เข้าใจว่าแพะกำลังจะไหว้ตนให้ตายคาที่มาแล้ว และเป็นสัตว์ที่เทวดา(๘)เป็นสัตว์ที่สำสอน มีเพศสัมพันธ์กันไม่เลือกหน้า ดังนั้น มนุษย์จึงต่างสัตว์ คือแพะ ก็ตรงที่มีหิริ โอตตัมปะ ความละอายแก่ใจและความเกรงกลัวต่อบาป เพราะมนุษย์เสพสมกันไม่ว่าหน้า เพราะมนุษย์แต่ละคนไม่มีจิตคิดเคารพยำเกรงว่า ‘แม่’ ว่า ‘ป้า น้า’ ว่า ‘ป้าสะใภ้ น้าสะใภ้’ ว่า ‘ภรรยาของอาจารย์’ หรือว่า ‘ภรรยาของครู’ สัตว์โลกจักถึงความสมสู่ปะปนกันหมด เป็นเสมือนแพะ แกะ ไก่สุกร สุนัขบ้าน และสุนัขจิ้งจอก ก็จะทำให้มนุษย์กับสัตว์ไม่มีความแตกต่างกันเลย (๙) แพะต้องรับบาป หรือสิ่งที่ผู้อื่นทำ อยู่เสมอ เป็นไปตามเหตุปัจจัย และต้องสวดดีแพะตัวที่รับบาปของมนุษย์และเข้าไปในป่าลึก จนบาปหาทางกลับมาไม่ได้ ต้องขอชื่นชมในความเสียสละของแพะนั้นๆ นอกจากนี้ สิ่งที่ได้มาจากแพะ เช่น ขี้แพะ ทำคนให้คนผู้พูดมาก ได้หยุดพูดมาแล้ว คนที่มีศิลปะดีดกรวด ใช้ศิลปะดีดขี้แพะใส่ปากทำให้บุโรहितผู้พูดมาก หยุดทำพูด ทำให้พระราชาสบายหู ดังนั้น เรื่องราวต่างๆ ของแพะ แม้จะมีไม่มากนัก แต่ก็ให้ข้อคิดได้ ไม่สำสอนอย่างแพะ มีสทาร์สันโดษ หยุดเบียดเบียนสัตว์ ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ในปีแพะ เพราะกลัวผลของบาปกรรม ไม่ติดใจในรสอาหารประเภทเนื้อ พูดให้น้อยลง ทำให้มากขึ้น มีปกติประพฤติศีล ๕ ก็ทำให้แพะผู้รับบาป อำนวยอวยพรให้ทุกท่านมีความสุขตลอดปีและตลอดไป